Borsi János

Oláh Miklós: A Csillagépület című könyvéről

A Szegedi Fegyház és Börtön 2005. január 10-én története 120 éves évfordulójához érkezett. Az évforduló alkalmából szervezett ünnepségsorozat egyik rendezvénye volt Oláh Miklós: A Csillagépület könyvének bemutatója, amelynek a Móra Ferenc Múzeum díszterme adott otthont. Dr. Vörös Gabriella a múzeum igazgatója köszöntötte a több, mint száz vendéget, közöttük Dr. Szabó Gábort, a Szegedi Tudományegyetem rektorát, Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagyot, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát, Csapó József bv. dandártábornokot, a Szegedi Fegyház és Börtön parancsnokát, valamint Dr. Majzik Istvánt, a könyvet megjelentető Bába Kiadó ügyvezetőjét.

A könyvet Dr. Szabó Gábor mutatta be, aki a szerző, Oláh Miklós alakját is felidézte: „Vannak emberek, akik nem veszítik el hatásukat azzal, hogy távoznak közülünk. Oláh Miklós barátom ezek közül való volt. Ember volt, alkotó ember, egy közülünk. Mi, itt maradtak még félve és szorongva tekintünk arra a küszöbre, amelyet barátunk már átlépett. Törekvéseivel példát adott arra, miképpen kell hasznosan élni. Ennél többet aligha kívánhatunk magunknak."

★

A Csillagépület című könyv ugyan posztumusz mű, de a kötet anyaga Oláh Miklós halálakor már készen állt a megjelenésre, így az – néhány szerkesztési változtatástól eltekintve – teljes egészében a szerző elképzeléseit tükrözi.

A könyv részletesen bemutatja a szegedi börtön építésének körülményeit, hogy milyen funkcionális építészeti elvárásoknak kellett megfelelniük az építőknek, s vizsgálja azt a törvényi hátteret is, amely lehetővé tette, hogy elindulhasson az építkezés. Érdekességként eleveníti föl azt, hogy már 1882. március 3-án a Szegedi Napló tudósított az induló építkezés ellenőrzésére és irányítására létrehozott felügyelő bizottsági üléséről.

Oláh Miklós azt is fontosnak tartja bemutatni, hogy a mai viszonyokhoz képest milyen gyorsan épült fel a szegedi börtönváros. Az engedélyezési eljárások rendkívül gyorsan megtörténtek, ugyanilyen gyorsan megkezdődött az építkezés elindítása. (Ebben az időben voltak olyan cégek, akik néhány óra alatt több száz kubikust, kőművest és más iparost munkába tudtak állítani.)

Azt is megtudjuk a könyvből, hogy honnan ered a „Csillag börtön" elnevezés. 1884. Június 10-én Neudtvich Gusztáv királyi mérnök a büntető törvényszék és a börtönépítkezés Királyi Építésvezetősége nevében „Szeged Város Tekintetes Tanácsához fordult azzal a kérelemmel, hogy az általa meghatározott utcák között fekvő telken a tervrajzok szerint „Csillag börtön" illetve „Csillag alakú börtön" épület létesítésének engedélyezését kéri.

A szerző bemutatja a Mars tér egyes épületeit, amelyek a börtön körül helyezkedtek, illetve helyezkednek el. Ismerteti, hogy a börtönváros alaprajzát először 1886-ban az első igazgató Törökfalvi Török Kálmán adta közre Szegeden megjelent könyvében. Az épületegyüttes legszebb része a törvényszéki palota. A Szegedi Királyi Törvényszék 1884 és 1906 között a Mars téren működött, míg a többi szervezet a Széchenyi téren. A főépületről erkély nyílik a Mars térre, ahonnan a századfordulón pompás kilátás nyílt Szeged belvárosára.

A Csillag börtön bejáratát kétméteres oroszlánok védik. Wagner Gyula, a börtön tervezője ilyen oroszlánokat készítetett az akkor is kitűnő szegedi bádogosokkal. Szerencsére az átépítési munkákat követően is megmaradtak ezek az ékességek. A könyv bemutatja – az épületbe történő belépéstől kezdve – a törvényszéki palotát és annak helyiségeit. Külön szól a lépcsőház festett üvegablakairól, eredeti vas korlátairól és az ott található egyedi csillárok történetéről. Színes képekkel illusztrálva mutatja be a díszteremet, valamint annak történetét. Külön ír arról a nagyszerű és szakszerű munkáról, amelynek keretében 1998-ban a nagyterem felújítása megtörtént. Ez a terem szolgál helyszínéül az intézeti ünnepségeknek, egyházi rendezvényeknek, a „Csillagpódium" rendezvénysorozatának, a hétköznapok során pedig itt zajlik a személyzet tagjainak étkeztetése. A díszterem történetéhez hozzátartozik, hogy 1883. október 16-án I. Ferenc József osztrák császár és magyar király is megtekintette, amikor látogatást tett az árvíz sújtotta Szegeden.

A Csillag börtön „lelke" című fejezetben bemutatja a szerző, hogy a csillag mind a négy szára egy központi térben találkozik. Egy-egy szint, illetve folyosó között csak ezen a téren keresztül lehet átmenni. Külön lépcsőház van a fogvatartottak és a személyzet számára is. Fényképek illusztrálják az épület kupoláját, a kilátást az udvarra, a Csillag börtön belső függőfolyosóit (trepnijeit), a zárkaajtókat. Ezeket az ajtókat 1884-ben építették be, s annak dacára, hogy már 120 éve használják azokat, a célnak mégis kiválóan megfelelnek.

A könyvből megismerhetjük a Csillag börtön könyvtárának történetét is. (Kováts István szegedi építőmester adományozta az első tízezer kötetet.) Az utóbbi évek felújításának köszönhető, hogy kialakításra került a börtön új kápolnája. Szép illusztrációkat találunk a kiadványban a kápolna színes üvegablakairól.

A szerző külön fejezetet szentel Wagner Gyula építésznek és tevékenységének. Érdekességként eleveníti fel a Szegedi Államfogházzal kapcsolatos tudnivalókat, továbbá azokat a történeteket, amelyek híres emberekhez: Gárdonyi Gézához, Ady Endréhez és másokhoz kapcsolódnak.

Az Oláh Miklós munkásságának összefoglalásának is tekinthető kötet méltó módon állítja az olvasó elé a magyar börtönépítészet egyik nagy eredményét, a Csillag börtön épületét, amely nem csak építészeti, hanem művészeti alkotás is. A kiadványból ugyanakkor – Gaál Béla kiváló fotói révén – a büntetés-végrehajtási intézet mai életébe is bepillantást nyerhetünk.